

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΕΝΤΟΣ ΜΙΑΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΙΑΣ (1858 - 1958)

(Ποῦ ἤμεθα τότε, διὰ νὰ φθάσωμεν ἐκεῖ ποῦ εἴμεθα σήμερον)

Ὑπὸ τοῦ κ. Σ. ΛΙΖΑΡΔΟΥ

Ἡ χρονικὴ περίοδος, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν πρώτων μεταπελευθερωτικῶν χρόνων **ἕως σήμερον, εἶναι ἡ πλέον σημαίνουσα τῆς νεωτέρας Ἱστορίας τοῦ Ἑθνους.** Διότι, περιλαμβάνει καὶ μαρτυρεῖ τὴν μεγίστην ἐκδήλωσιν τῆς ζωτικῆς δραστηριότητός του, μετὰ τὴν ὁποίαν σημαίνεται ἡ παρουσία του εἰς τὸν Ἑλευθέρον Κόσμον, ἀφ' ὅτου συνεπήχθη ἐκ νέου εἰς Κράτος εἰς τὴν σύγχρονον Ἱστορίαν.

Καὶ εἶναι διὰ τοῦτο ἀξία θαυμασμοῦ. Ἡ ἔξοδος ἀπὸ τὰ σκότη τῆς μακρᾶς δουλείας, ὑπὸ τὴν δεσποτείαν λαοῦ βαρβάρου καὶ καθυστερημένου, θεωροῦντος τὴν πρόοδον ὡς ἔχθρὰν τῆς Θεότητος, καὶ τῆς ζωῆς, ἐπραγματοποιήθη μετὰ ἕνα ἀγῶνα ἐπικόν, ἀφθάστου ἱστορικοῦ μεγαλείου. Συνήρπασε τὸν Κόσμον ἢ γιγαντιαία αὐτὴ ἐκδήλωσις πίστεως πρὸς τὴν Ἑλευθερίαν, ἡ μόνη, ἡ ὁποία ἐπέτυχε νὰ καλύψῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ὑλικὴν ἀδυναμίαν τῶν ἐξεγερθέντων. Οὐδεμία Ἐπανάστασις εἰς τὸν Κόσμον, οὐδεμία μεγάλη μεταβολὴ συντελεσθεῖσα μετὰ τὴν δύναμιν τῆς βιαίας συγκρούσεως πρὸς τὴν δεσποτείαν, εἴτε ξένου δυνάστου, εἴτε πολιτικῆς τυραννίας, ἐφώτισε μετὰ τὴν πληρότητα τὸν Κόσμον, διὰ τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον τῆς.

Ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ἐπακολουθεῖ τὸ θαῦμα τοῦτο τοῦ σχηματισμοῦ ἐνὸς νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους, πρέπει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν νὰ κρίνεται μετὰ τὸ μέτρον τῶν συνθηκῶν τῆς πρώτης μετεπαναστατικῆς περιόδου, μετὰ μίαν δὲ Ἐπανάστασιν, χαρακτηρὸς καθολικοῦ ὀλοκαυτώματος, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας τὰ πάντα ἐν κυριολεξίᾳ εἶχον δοθῆ διὰ τὸ πρωταρχικὸν γεγονός τῆς Ἐθνικῆς Ἑλευθερίας.

Παρὰ τοῦτο, ἡ Ἐθνικὴ δραστηριότης ἐπιτελεῖ θαύματα εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀνασυντάξεως τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς. Διότι τὴν οικοδομεῖ ἐπὶ ἔρειπίων. Ὅ,τι συνετελέσθη ἔκτοτε ἕως σήμερον, εἶναι ἀληθῶς μέγα καὶ ἄξιον σεβασμοῦ. Διότι καὶ τῆς περιόδου αὐτῆς μεγάλα τμήματα, περιλαμβάνουν τὰς ἐν συνεχείᾳ πολεμικὰς ἐξορμήσεις τοῦ Ἑθνους, διὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῶν δικαίων του, μίαν μεγάλην Ἐθνικὴν συμφορὰν ὡς κατακλιθεῖσα τοῦ μεγαλυτέρου ἀγῶνος τῆς Ἱστορίας του καὶ ἐν συνεχείᾳ αὐτῆς, ἕνα τιτάνιον ἀγῶνα πρὸς τοὺς ἰσχυροτέρους ἐπιδρωμεῖς τοῦ Κόσμου εἰς τὴν σύγχρονον Ἱστορίαν, εἰς τὴν δύναμιν τῶν ὁποίων καὶ ὑπέκυψε, μέχρι τῆς τελικῆς συντριβῆς των.

Φυσιολογικὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ἡ ἐξέλιξις τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς ἀπὸ τῶν πρώτων μεταπελευθερωτικῶν Χρόνων ἕως σήμερον. Οὔτε ὀμαλή. Μετὰ ἄλλα πολλάκις ἐπετεύχθη ἡ προσαρμογὴ πρὸς τὰς κατακτήσεις τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὰς ὁποίας φυσιολογικῶς ἐξελισσόμενοι, ἔφθασαν οἱ Ἑλευθεροὶ καὶ Μεγάλοι, ἐρήμην τοῦ ὑποδουλωμένου ἐπὶ ἑκατονταετίας Ἑλληνικοῦ Ἑθνους.

Ἐξελισσόμενοι δὲ, ὅμως, πολλάκις οἱ Κυβερνήται τοῦ ἐλευθεροῦ πολιτικοῦ βίου ἢ καὶ ὀλιγώτεροι τῶν περιστάσεων, ὑπέπεσαν εἰς σφάλματα βαρῆρα, τὰ ὁποία ἦτο φυσικὸν νὰ ἐπιτεῖνον τὸ δυσχερὲς τῶν Ἑλληνικῶν προβλημάτων, τὰ ὁποία πολλάκις καὶ δὲν κατῴρθωσαν νὰ συλλάβουν εἰς ὅλην τὴν ἔκτασίν των.

Ἡ Πολιτεία παρεγνώρισε σοβαροὺς τομεῖς τῶν, καὶ θὰ ἦτο ἄδικον νὰ κριθοῦν εἰς βάρος τῆς φυσικῆς δραστηριότητος τοῦ συνόλου καὶ τῶν μεγάλων Ἀρετῶν τῆς Φυλῆς, ἀδυναμία τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς, ὀφειλόμεναι ἀποκλειστικῶς πολλακίς, εἰς τὴν παραγνώρισιν τῶν Ἀρετῶν τούτων, εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῶν Κυβερνητῶν νὰ τὰς ἀξιοποιήσουσιν.

Τὸ Ἔθνος, εἰς μεγάλας περιόδους τοῦ ἐλευθέρου πολιτικοῦ βίου του ἠτύχησεν εἰς Κυβερνήτας. Περίοδοι στασιμότητος ἢ καὶ ὀπισθοδρομήσεως, σπατάλη δυνάμεων καὶ κακὴ ὁδήγησις τούτων, ἔλλειψις φαντασίας καὶ ὀργανωτικοῦ πνεύματος, ἀδικαιολόγητος περιφρόνησις μεθόδου καὶ συστήματος, ὑποβιάζουσαν ὀλοκλήρους τομεῖς τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς εἰς νηπιώδη κατάστασιν, ἀπὸ τὴν ὅποίαν σκληραῖ μόνον προσπάθεται ἡμποροῦν νὰ τοὺς ἀνυψώσουσιν.

Ὅσον ἀλήθειαν περιέχει ἡ ὁμολογία τοῦ Ἑλληνικοῦ θαύματος, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν ὁμαδικῶν κινήτρων τῆς Λαϊκῆς ψυχολογίας καὶ δυνάμεως, τόσην πλάνην θὰ περιεῖχεν ἡ ἀναγωγή ὄλων τῶν παραλείψεων εἰς τὰς δυσμενεῖς ἱστορικὰς συνθήκας. Τοῦτο θὰ ἀπετέλει ἀδικαιολόγητον συμβιβασμὸν πρὸς τὴν συνειδήσιν μας καὶ μοιρολατρικὴν διάθεσιν, ἀναξίαν ἐνὸς Ἐθνους, τὸ ὅποιον μὲ τοὺς ἀγῶνας του καὶ τὰς θυσίας του κατέκτησε πάντοτε ἐνεργητικῶς τὴν ζωὴν του.

Κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῆς ἐλευθέρου πολιτικῆς ζωῆς ἕως σήμερον, ἰδιαίτερώς πρέπει νὰ σημανθῇ ὁ τομεὺς τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ὡς περιλαμβάνας κυμαινομένης περιόδους, ὅτε μὲν ἀπονεκρωμένης στασιμότητος, ὅτε δὲ αὐξούσης δραστηριότητος. Εἶναι εὐτύχημα, ὅτι καὶ ἐδῶ, περίοδοι ὀργανωτικῆς δραστηριότητος, ἐξησφάλισαν εἰς τὸν τελικὸν ἀπολογισμὸν εἰκόνα θετικῆς προόδου, ὥστε νὰ δικαιολογητῆ ἡ θάσιμος πλέον ἐλπίς, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκπαίδευσις, θὰ ἀπαλλαγῇ τελικῶς τῶν ἀδυναμιῶν της καὶ θὰ καταστή ὄντως ἀξία τῶν ἐθνικῶν της σκοπῶν καὶ ἴση πρὸς αὐτοὺς.

Εἶναι χαρακτηριστικὰ τὰ σημεῖα τῆς πορείας τοῦ μεγάλου τούτου ἐθνικοῦ προβλήματος διὰ μέσου τῶν περιόδων τῆς πολιτικῆς ζωῆς μιᾶς ἑκατονταετίας.

Τὴν μεγαλυτέραν ἀντινομίαν ἐμφανίζει, τὸ χάσμα μεταξὺ τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ συνόλου καὶ τῆς μεγάλῃς ἐν τούτοις πνευματικῆς παραγωγῆς, τὴν ὅποιαν ἐπραγματοποίησε τὸ Ἔθνος διὰ τῶν ἡγετικῶν του στρωμάτων. Ἡ πνευματικὴ ἐκδήλωσις τοῦ Ἐθνους ἕως σήμερον ὑπῆρξεν ἀξιολογώτατη. Διότι, ἐστερέωσε τοῦτο τὴν πνευματικὴν του προσωπικότητα εἰς τὴν σύγχρονον Ἱστορίαν, μὲ τοὺς κορυφαίους του καὶ τὰ ἐπιτεύγματά των εἰς ὄλους τοὺς τομεῖς τοῦ πνεύματος. Ἡ Ἐπιστήμη, τὰ Γράμματα, αἱ Τέχναι, ὅλαι αἱ πνευματικαὶ ἐκδηλώσεις τοῦ Τόπου ἐσημείωσαν σταθμοὺς καὶ ἐν μέσῳ τοῦ Κόσμου, ἡ ἐθνικὴ συνειδησις ἴσταται καὶ διὰ τοῦτο ὑπερήφανος. Παρ' ὅλας τὰς μεμψιμοιρίας καὶ τὴν σκληροτράχηλον «κριτικὴν», εἶδεναι γεγονός ἀδιαφιλονικίτου ἀληθείας, ὅτι εἰς ὅλας τὰς περιόδους τῆς συγχρόνου Ἱστορίας του, τὸ Ἑλληνικὸν σύνολον παρατάσσει κορυφαίους τῆς Σκέψεως καὶ ἀληθεῖς Μύστας καὶ δημιουργοὺς.

Τὴν πρῶτον ὁμως τῆς ἐκλεκτῆς αὐτῆς διανοήσεως, μεγάλη ἀντινομία τῆς ζωῆς, ὅτι παρακολουθεῖ κατώτερον μορφωτικὸν ἐπίπεδον τοῦ πλήθους, ἀναξίας δυσαναλογίας πρὸς τὰς συνθήκας καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, ἡ Ἐκπαίδευσις τοῦ Ἐθνους, διήλθε στάδια δραματικῆς ἀντινομίας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπόστασιν αὐτὴν τῆς «ἐπίσημου», ἃς εἴπωμεν, διανοήσεως, ἀπὸ τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν πολλῶν.

Καὶ ὁμως, ἀρετὴ θεμελιώδης τῆς ἀληθοῦς Δημοκρατίας ἐκπύρχυθη πάντοτε ἡ συμμετοχὴ τοῦ Λαοῦ εἰς τὰ ἀγαθὰ τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς τοιαύτης συμμετοχῆς, ἐκρίθη πάντοτε ἡ ἀξία καὶ ἡ δυνατότης ἀκόμη τῆς λειτουργίας της.

Κατὰ τὴν μακρὰν ἕως σήμερον περίοδον, ὑπῆρξαν σταθμοὶ τέλους εἰς τὴν Ἐθνικὴν ἐκπαίδευσιν μακρὰς διαρκείας, δυναμένης νὰ περιλάβῃ τὸ ἥμισυ ἐνὸς αἰῶνος. Ἡ εἰκὼν τούτων, μόνη, εἶναι ἱκανὴ νὰ δώσῃ τὸ μέτρον τῆς συντελεσθείσης μετέπειτα ἀλματώδους προόδου, ὥστε ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας νὰ ἀντιμετωπίζεται τὸ πρόβλημα μὲ δυνατότητα εὐτυχοῦς ἐπιλύσεώς του. Διότι εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι καὶ νῦν, ὑφίσταται πρόβλημα Ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἡ πρό τινος κηρυχθεῖσα ἀλήθεια περὶ τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς τοῦ Λαοῦ μας, ὅθεν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ξένη καὶ πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦτο.

Διότι ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν πολιτικὴν συνείδησιν, οὐδὲ ἡ μόρφωσις τοῦ πλήθους, πρὸς τὴν ἀξίαν ἄσκησιν τῶν πολιτικῶν του δικαίων, κατὰ συνείδησιν ἐλευθεραν οὐχὶ δὲ καθ' ὑπόδειξιν ἢ ἐπιταγῆν.

Ὁ πολὺς Duguit, ὁμιλῶν κάποτε εἰς δημοσίαν συνάθροισιν ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀτομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ Δικαίου, κατέληξε μὲ τὴν εὐχήν, «ὅπως ἀπὸ τὴν Κοινωνίαν τοῦ μέλλοντος λείψουν, οἱ δημαγωγοί». Τὴν μάχην ὅμως πρὸς αὐτοὺς θὰ τὴν δώσῃ κυρίως τὸ πλήθος, διότι πρὸς αὐτὸ ἀποτείνονται καὶ τὸν ἰδικόν του πνευματικὸν σκοταδισμόν ἐκμεταλλεύονται.

Ὅτι δὲν συνετελέσθη, ἐπὶ πολλοὺς χρόνους εἰς τὴν Δημοσίαν Ἐκπαίδευσιν, μαρτυρεῖ πόσον ἀτυχῆς ὑπῆρξεν ἡ πρώτη καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀντιμετώπισις ἐνὸς μεγάλου Ἐθνικοῦ προβλήματος καὶ πόσον περιεφρονήθη ἐπὶ πολὺ, ἕνα μεγάλο δικαίωμα τοῦ Λαοῦ, νὰ συμμετέλῃ εἰς τὰ ἀγαθὰ τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἐν σπουδῇ κατόπι «ἐπούλωσις τῶν πληγῶν» ὠδήγησε κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν προχειρότητα καὶ ὡς ἔξοδος, ἡ φυσικὴ πλέον κατὰ τοῦ τέλματος ἀντίδρασις διὰ τῶν φωτισμένων στοιχείων τοῦ Ἔθνους, τῶν πολιτικῶν καὶ πνευματικῶν, εἰς τὰς μοιραίας ὑπερβολάς.

Ἡ ἀναδρομὴ εἰς τὸ παρελθὸν εἶναι χρήσιμον νὰ φθάσῃ μέχρι τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως, διὰ νὰ φέρῃ τὴν μνήμην τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ μεγάλη Ἐθνικὴ Ἐπαναστάσις, ἦτο φυσικὸν νὰ ἀνακόψῃ τὴν πραγματοποιηθεῖσαν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας. Διότι, ὁ ἀγὼν διὰ τὴν Ἐλευθερίαν, ἀπερρόφησε τὰ πάντα καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον θεαίως ὁ Κολοκοτρώνης, ὅταν ἔλεγεν, ὅτι ἡ καλλιτέρα χρήσις τῶν βιβλίων ἦτο «νὰ γίνωνται φυσέκια γιὰ τὸν πόλεμον».

Οὕτω, ὅταν ἔφθασεν ὁ πρῶτος Κυβερνήτης, δὲν ὑπῆρχεν οὔτε ἕνα σχολεῖον. Τῷ 1928, μερικά σχολεῖα ἀλληλοδιδασκτικὰ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, συντηροῦνται ἀπὸ τὰς Κοινοτήτας.

Τῷ 1829 ἐπὶ 683 χιλ. κατοίκων οἱ μαθηταὶ ἀνέρχονται εἰς 15 χιλ., δηλ. τὸ 4,60%. Ἡ ἀναλογία αὐτὴ κρατεῖ ἕως τὸ 1885.

Μία Ἐπιτροπὴ, εἰς τὰ 1830, συσταθεῖσα κατ' ἐντολὴν τοῦ Καποδίστρια, μετὰ ἔρην τῆς καταστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὑπὸ ἔποψιν ἐκπαιδεύσεως, προτείνει τὴν σύστασιν καὶ ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων, ἐκτὸς τῶν λειτουργούντων προκαταρκτικῶν. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν ὅμως τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Ἰω. Καποδίστρια, πλὴν τῶν ἀλληλοδιδασκτικῶν λεγομένων τῆς κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως, οὐδὲν Γυμνάσιον ἐλειτούργησε. Ὁ Κυβερνήτης μάλιστα ἔλεγε χαρακτηριστικῶς «πρέπει νὰ προηγηθῇ τὸ Ἀλφάβητον, τοῦ Γοργίας». Τὸ μόνον Σχολεῖον μέσης Παιδείας, τὸ ὁποῖον ἐλειτούργησε τῷ 1930, ἦτο τὸ ἐν Αἰγίνῃ Διδασκαλεῖον διὰ τὴν μόρφωσιν διδασκάλων, ὅπερ ὅμως παταγωδῶς ἀπέτυχε, διότι οὐδένα διδάσκαλον ἔδωκε.

Τὰ ἀλληλοδιδασκτικὰ καὶ προκαταρκτικὰ (κατωτέρας παιδείας) Σχολεῖα, ἦσαν ἡ μόνη μορφή παιδείας καὶ αὐτὰ δὲ τὰ κτισθέντα — τινὰ — διδασκτῆρια, μετεβλήθησαν βραδύτερον εἰς στρατώνας.

Δημιουργεῖ θεαίως ἐντύπωσιν, πῶς, ἡ μεγάλη ὄντως μορφή τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια, δὲν ἀπέβλεπε μὲ τὴν πρέπουσαν σοβαρότητα εἰς τὸ θεμελιῶδες τοῦτο ἔθνικὸν πρόβλημα τῆς ὀργανώσεως τῆς ἔθνικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀπὸ τῶν πρώτων στιγμῶν τῆς ὀργανώσεως τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους. Τὶ νὰ εἴπῃ ὅμως τίς, περὶ τοῦ μεγάλου καὶ τραγικοῦ ἐκείνου Κυβερνήτου, ὅστις ἐν τέλει ἔδωκε καὶ τὸ αἷμα του εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀνασυντάξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἐκ τῶν ἐρείπιων τῆς μεγάλης Ἐθνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ μετὰ μίαν δουλείαν αἰῶνων.

Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ καταλογίσῃ τις εἰς τοῦτον εὐθύνας διὰ τὴν παραμέλησιν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὅταν ἠγωνίζετο σκληρὸν ἀγῶνα διὰ νὰ ἐπιβάλλῃ, κατ' ἀρχήν, τὴν ἔννοιαν τοῦ Νόμου εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν ἤθελαν νὰ ἀντιληφθοῦν, ὅτι ἕκαστος ἔπρεπε πλέον νὰ παραμερίσῃ τὰς προσωπικὰς του φιλοδοξίας, διὰ νὰ ἐπιβληθῇ ἡ ἔννοια καὶ τὸ συμφέρον τῆς Ἐθνικῆς Κοινοτήτος. Διὰ νὰ γίνῃ ἡ Ἑλλάς, Κράτος. Τὸ τραγικὸν τέλος του ἐπὶ τῆς ἐπάλξεως τοῦ μεγίστου ἔθνικοῦ συμφέροντος τῶν στιγμῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐθυσίασε τὴν ζωὴν του, δὲν συγχωρεῖ οὐδεμίαν μομφὴν διὰ παραλείψεως. Διότι καὶ τούτων ὑπάτιοι κατέστησαν ἐκείνοι,

οί όποιοί άδίκωτατα έκοσαν τὸ νῆμα τῆς ζωῆς τοῦ μεγίστου τῆς νεωτέρας Ἱστορίας τοῦ Ἑθνους Ἑλληνας, ὅστις, ἀπαλλασσόμενος ἀπὸ τὴν ἀντίδρασιν καὶ τὰς μικρότητας τῆς ἐποχῆς του, εἶχεν ὄλην τὴν ἰκανότητα καὶ τὴν πνοὴν νὰ πλάσῃ τὴν μορφήν τοῦ συγχρόνου Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ νὰ θέσῃ στερεὰ τὰ θεμέλια τῆς νέας Ἑλληνικῆς ζωῆς.

Τὸ πρῶτον περὶ δημοτικῆς ἐκπαίδευσως Διάταγμα τῆς 18ης Φεβρουαρίου τοῦ 1834, φέρει τὰς ὑπογραφὰς τῶν μελῶν τῆς Ἀντιβασιλείας Ἀρμανσπεργκ, Μάϋερ, Ἐϊδεκ, Γρένερ καὶ Ἀβελ καὶ τῶν Γραμματέων τῆς Ἐπικρατείας, Α. Μαυροκορδάτου, Ν. Θεοχάρη, Δ. Σχινᾶ, Ι. Κωλέττη καὶ Ι. Σμάλτη. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 6 κεφάλαια καὶ 82 ἄρθρα καὶ ἕως τοῦ 1895 ἀποτελεῖ τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς δημοτικῆς Ἐκπαίδευσως.

Τῷ 1895 ἐψηφίσθη ὁ Νόμος Β.Τ.Μ.Θ., ὁ προβλέπων περὶ τῆς λειτουργίας καὶ τοῦ προγράμματος τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἢ σχολείου τοῦ Λαοῦ, ὡς ἐλέγετο. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἐπεβάλλετο ἡ διδασκαλία τῆς κατηχήσεως — κατὰ πρῶτον λόγον — στοιχείων τῆς Ἑλληνικῆς, Ἀνάγνωσις καὶ γραφή, Ἀριθμητικὴ, τὰ μέτρα καὶ σταθμὰ, Γραμματικὴ, Ἰχνογραφία καὶ φωνητικὴ Μουσικὴ «καὶ εἰ δυνατόν» στοιχεῖα Γεωγραφίας, Ἐ λ λ η ν ι κ ῆ ς Ἱ σ τ ο ρ ί α ς ! καὶ τὰ ἀναγκαϊότερα τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.

Χαρακτηριστικὸν τοῦ Νόμου εἶναι, ὅτι ἔκτοτε προβλέπεται τὸ ὑποχρεωτικὸν τῆς ἐκπαίδευσως. Ρητῶς ὀρίζεται, ὅτι «ὅλοι οἱ παῖδες ἀπὸ τοῦ 5ου ἕως τοῦ 12ου ἔτους τῆς ἡλικίας των, χρεωστοῦν νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Δήμου των». Ἔστω πρὸς δόξαν ὄλων τῶν κατὰ καιροὺς ἀρμοδίων καὶ ὑπευθύνων, ὅτι εἰς τοῦτο, ὁ Νόμος αὐτὸς τοῦ 1895, δὲν ἐφηρμόσθη ἕως τὸ 1929, ὁπότε καὶ εἰσήχθη αὐστηρῶς τὸ ὑποχρεωτικὸν τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσως καὶ ὄντως ἐφηρμόσθη τοῦτο.

Τὰ περὶ διδασκάλων τῶν τέκνων τοῦ Λαοῦ προβλέπονται πάντοτε ἐπὶ 60 ὀλόκληρα ἔτη, διὰ τοῦ Διατάγματος τοῦ 1834. Ἐπὶ 60 ἔτη ἰσχύει ὑποτυπώδης, αὐτόχρημα κωμικὸς τρόπος μορφώσεως καὶ δημιουργίας διδασκάλων. Ἀγράμματοι ἐν κυριολεξίᾳ, ἀναλαμβάνουν «καθήκοντα» ἀποστραβισμού ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἡ μόρφωσις, τοῖς ἐμπιστεύεται. Τὸ Διάταγμα ἐκεῖνο, τὸ ἰσχύσαν ὑπὲρ τὸ ἡμισυ αἰῶνος τῆς ἐλευθέρας πολιτικῆς ζωῆς, προέβλεπε τὴν ἴδρυσιν Διδασκαλείου, ὅπερ ἐν τέλει ἰδρύθη μετὰ 40 ἔτη !, ἀφ' ὅτου ἡ ἴδρυσίς του ἐθεσπίητο, ἦτοι τῷ 1878 καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Μετ' ὀλίγα ἔτη ἐπακολουθεῖ ἡ ἴδρυσίς καὶ ἄλλων τινῶν εἰς τὰς Ἐπαρχίας.

Πεντήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς Ἐθνικῆς ἀπελευθερώσεως, ἀθλίᾳ εἶναι, ὑπὸ ἔποψιν ὀργανώσεως ἢ Παιδείας τοῦ Λαοῦ. Τὸ Κράτος οὐσιαστικῶς καὶ τυπικῶς μετέθεσε τὴν εὐθύνην τῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς λειτουργίας τῆς εἰς τοὺς Δήμους καὶ ἐκεῖνοι τὴν παρημέλησαν τόσον, ὥστε τῷ 1890 ἡ Ἑλλὰς νὰ ἔχη, ἐν σχέσει μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς, τοὺς ὀλιγωτέρους μαθητὰς καὶ τοὺς περισσοτέρους ἀναλαβήτους!

Ἰδοὺ ἡ στατιστικὴ κίνησις τῆς εἰκόνας

1858	Ἐπὶ πληθυσμοῦ 998.266 μαθηταὶ 36.273 ἦτοι	3.60%
1860	Ἐπὶ πληθυσμοῦ 1.096.810 μαθηταὶ 45.260 ἦτοι	4.10%
1866		3,90%
1873		5,10%
1879		4,70%
1890		4,40%
	ἐφοίτων δηλαδὴ, ἐπὶ πληθυσμοῦ 2.187.208, 97.801 μαθηταὶ.	

Καὶ τούτων ἡ διδασκαλία ἀνεπαρκῆς καὶ ὑποτυπώδης, ἐφ' ὅσον τελείως ἀνάξιοι τῆς ἀποστολῆς των εἶναι οἱ δημοδιδάσκαλοι τῆς ἐποχῆς.

Ἀθλίως ἀμοιβόμενοι καὶ ἀκούοντες «περιφρονημένον» ἐπάγγελμα, ἀπετέλουν τάξιν κατωτέραν, προκαλοῦσαν τὸν οἶκτον, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ τὰ σκώμματα. Προσωρινοὶ πάντοτε καὶ ἐξαρτώμενοι ἐκ τῶν κομμάτων καὶ τῶν πολιτικῶν μεταβολῶν, ἦσαν ἄθυρμα εἰς χεῖρας τοπικῶν κομματάρχισκων, διδάσκοντες πάντοτε μὲ τὸν φόβον ἐπικειμένης ἀπολύσεως των

καί εἰς τὰ περίφημα σχολεῖα τῆς ἐποχῆς, ἔνθα σημειωτέον ἐφοῖτα τὸ 1)10 τῶν ἀρρένων μόνον, οὐδὲν δὲ θῆλυ!

Ἐκπαίδευσις ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τυραννική, διὰ διδάσκοντας καὶ διδασκομένους.

Χαρακτηριστικά εἶναι τῶν ἡμερῶν ἐκείνων Ἐγκύκλιοι καὶ Ἐκθέσεις, μαρτυροῦσαι ἀδιαφύστως περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Λαϊκῆς Παιδείας:

Οὕτω: Ἐγκύκλιος τοῦ 1856 ὀρίζει τὰς ἐξετάσεις τῶν Σχολείων μεταξὺ 5 - 23 Αὐγούστου, ἧτοι ἐπιβάλλονται μαθήματα καθ' ὅλον τὸ θέρος.

Ἐγκύκλιος τοῦ 1859, ὀρίζει διακοπὰς 15 - 20 ἡμέρας μόνον μετὰ τὰς ἐξετάσεις!

Ἐκθέσεις περὶ τῶν διδασκάλων λέγει μετὰ ἄλλων... «παρ' ἀνθρώπων οὕτως ἀστόργως πιεζομένων καὶ ἐξευτελιζομένων, ἄδικον θὰ ἦτο καὶ παράλογον, νὰ αἰτῆται τις, τὰ μείζονα καὶ κρείττονα...».

Ἐπιέζοντο καὶ ἐξευτελιζοντο λέγει ἡ ἐπίσημος ἔκθεσις τοῦ ἐντεταλμένου μίαν ἐπιθεώρησιν.

Ἐγκύκλιος τοῦ 1878 τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας πρὸς τοὺς δημοδιδασκάλους τοῦ Κράτους, μαρτυρεῖ εὐγλώττως περὶ τῆς κρατούσης εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καταστάσεως! «Περὶ τοῦ μῆσολοικίζεῖν» «Ἐπειδὴ τινες ἐξ ὑμῶν... γράφοντες καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ Ὑπουργεῖον, σολοικίζουν ἀυστόλως, ἀναρτῶντες ἀσυνδέτως ἀπολύτους ὀνομαστικὰς ἐπὶ ἕτεροπροσπίας π.χ. «ὁ ὑποσημειούμενος, ἐγκατασταθεὶς ἐνταῦθα νομίμως καὶ οὐσα ἔλλειψις ἱερέως, ἐχειροτονήθη ἱερεὺς!» ἢ «ὅπως, τὰ τέκνα τῶν ὁμογενῶν διδασκόμενα τὴν πᾶτριον γλῶσσαν, διεγείρωνται εἰς τὰς καρδίας των τὰ αἰσθήματα... κ.λ.π.». Γνωστοποιούμεν ὑμῖν, χάριν τῆς ὑπολήψεως τοῦ Κλάδου, ὅτι πᾶς, δὲς ἂν ὀλισθήσῃ τοῦ λοιποῦ εἰς τὸ ἀλλότριον τῆς Ἑλληνικῆς φωνῆς τοῦτο παράπτωμα, θέλει παραπέμπεσθαι, ἔστω καὶ πρωτοβάθμιος, εἰς τὴν ἐξεταστικὴν τῶν διδασκάλων ἐπιτροπὴν πρὸς νέαν ἐξέτασιν!!!

Ὅστε, «εἰς τὸ ἀλλότριον τοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς φωνῆς παράπτωμα» ὑπέπιπτον καὶ πρωτοβάθμιοι, ἀπειλούμενοι μὲ νέας ἐξετάσεις! Ὑπὸ ἔποψιν παιδαγωγικῆς δὲν ἦτο δυνατόν φυσικὰ νὰ ἦτο ἡ κατάστασις καλλιτέρα. Ἀθλία ἢ μεταχειρίσις τῶν μαθητῶν, ἔθεμελιότο εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐκφοδισμού καὶ τοῦ τρόμου, διὰ τῆς πλήρους συντριβῆς τῆς προσωπικότητος. «Ὁ μὴ δαρεῖς οὐ παιδεύεται» καὶ «ὁ φειδόμενος τῆς ράβδου, βλάπτει τὸν υἱόν»! Πλήρης συνάντησις γονέων καὶ διδασκάλων. Ὁ ξυλοδαρμὸς ἦτο τὸ μόνον ἐν χρῆσει παιδαγωγικὸν σύστημα. Ἄρκει νὰ σημειωθῇ, ὅτι παρὰ τὴν ἔλλειψιν πινάκων, θρανίων καὶ μέσων διδασκαλίας, ὑπῆρχον πάντοτε βέργες καὶ ἐφεδρικαὶ μάλιστα, διὰ τὸ ξυλοκόπημα καὶ δὴ ἀγριελαίας τοιαῦται, διὰ τὸ ὀλιγώτερον εὐθραυστον καὶ τὸ δυνηρώτερον τοῦ πλήγματος, εἰς τὸ σῶμα τῶν δυστυχῶν νεαρῶν ὑπάρξεν. Μετεβάλλοντο οὕτω, οἱ Διδάσκαλοι εἰς ραβδιστάς, ἐπιβάλλοντες ἀκόμη ἐπὶ πλέον, πλὴν τῶν ἄλλων πολιτισμένων μεθόδων, καὶ τὴν ποιὴν τοῦ ἐμπτυσμοῦ τοῦ παρεκτραπέντος μαθητοῦ ἐκ μέρους ὄλων τῶν συμμαθητῶν του. Ἡ ἐχθρότης καὶ τὸ μῖσος μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ διδασκάλων, ἦτο φυσικὸν ν' ἀποτελῇ σχέσιν εὐλόγως δικαιολογημένην ἐκ τοιούτων συνθηκῶν παιδεύσεως, ἧτις ἐν κυριολεξίᾳ, περιέλαβεν καὶ τὴν ἑτέραν σημασίαν τῆς λέξεως, τὴν δηλοῦσαν τὴν κατατυραννήσιν καὶ κατάθλιψιν τοῦ ἀτόμου! καὶ ὑπ' αὐτῆς μᾶλλον ὀλοσχερῶς ἀπερροφήθη.

Χαρακτηριστικά εἶναι καὶ ἐνταῦθα, Ἐγκύκλιοι τῆς ἐποχῆς, μαρτυροῦσαι τὴν ἀνάγκην εἰς ἣν περιήλθε τότε τὸ Κράτος ν' ἀντιδράσῃ ἐπίσημος κατὰ τοιούτων μεθόδων, ἃς ὁμως οὐσιαστικῶς ἠνείχετο καὶ εἶχε τὴν κυρίαν εὐθύνην τῆς ἐπιβολῆς των. «Περὶ ἀπαγορευσεως τῶν ραβδισμῶν καὶ ἄλλων ἀϊκισμῶν τῶν παίδων». Ἐκιοποιήθη πρὸς τοὺς δημοδιδασκάλους, ἐπίσης ἕτερα ὁμοίον περιεχομένου καὶ πρὸς τοὺς Νομάρχας καὶ Ἐπαρχοὺς τοῦ Κράτους. Τῷ 1884, τοιαύτη Ἐγκύκλιος, συνιστᾷ «... οὐχὶ τῆς ποινησ φόβος, ἀλλὰ ἡ ἀγάπη, καὶ τὸ σέβας εἰς ἀποτρέπῃ τὸν μαθητὴν τοῦ κακοῦ κ.λ.π.». Καὶ ὁμως, ἐξ αὐτοῦ τοῦ νομαδικοῦ, τοῦ τοιοῦτο διδασκάλου, ἐξηρημάτο αὐτῆ ἡ λειτουργία τοῦ σχολείου τῆς Ἐποχῆς. Ἀναφέρεται περὶπτως, καθ' ἣν ἀνεκοινώθη εἰς Ἐπαρχίαν ἐπίσημως ἡ διακοπὴ τῶν μαθημάτων, διαρκούσης τῆς σχολικῆς

περίοδου, ἐπὶ δέμηνον, ἐκλείσθη δὲ καὶ τὸ Σχολεῖον, «διότι ὁ διδάσκαλος ἐκλήθη εἰς Ἀθήνας» δι' ἐπείγουσαν ὑπηρεσιακὴν ὑπόθεσιν!

Τῷ 1889 ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον σταθμὸν ἀνόδου τῆς στάθμης τῆς Λαϊκῆς παιδείας καὶ τῆς ἐν γένει ἐκπαιδεύσεως. Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Γ. Θεοτόκης, καταθέτει εἰς τὴν Βουλὴν 9 ἐκπαιδευτικὰ Νομοσχέδια. Τὰ 7 τούτων, ἀφοροῦν τὴν Δημοτικὴν καὶ τὰ 2 τὴν Μέσην παιδείαν. Διὰ τούτων πραγματοποιεῖται τὸ πρῶτον σοβαρὸν βῆμα ἀναδιοργανώσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως.

Εἰσηγούμενος ὁ Γ. Θεοτόκης τονίζει ὅτι δὲν ἔμπορεῖ ἡ Ἑλλάς νὰ θεωρηθῆται Κράτος πολιτισμένον, ἀφοῦ ἡ ἀναλογία τῶν μαθητῶν τῶν δημοτικῶν Σχολείων τῆς δὲν ἐγγίζει οὐτε τὸ 10%!.

Τῷ 1894 ὁ Ὑπουργὸς Πετρίδης πραγματοποιεῖ τὸν Νόμον περὶ Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσως, Β.Τ.Μ.Θ., ὅστις θεμελιῖ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν ἐπὶ ἀξίων βάσεων καὶ θεσπίζεται ἡ μονιμότης τῶν λειτουργῶν τῆς.

Τὴν ἐν συνεχείᾳ βελτίωσιν εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους, φανερώνει θεβαίως ἡ σταθερὰ προοδευτικὴ ἀνοδος τοῦ ποσοστοῦ φοιτῶντων εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα.

Πάντως εἰς τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1909, ὁ ἀναλφαβητισμὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα, περιελάμβανε τὸ 40% τοῦ συνόλου! Καὶ ὅμως, ἡ πνευματικὴ ἐκδήλωσις τοῦ Ἔθνους διὰ τῶν ἡγετικῶν του στρωμάτων, ἤγγιζε τότε τὰς ὑψηλοτέρας βαθμίδας τῆς διανοήσεως καὶ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς Γνώσεως. Ὅποια ἀληθῶς ἀντινομία, εἰς θεμελιώδη στατικά στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς.

Εἰς τὴν Μέσην Παιδείαν δὲν ἐμφανίζει θεβαίως ἡ κατάστασις τὴν ἔκτασιν «τῆς ἀθλιότητος» τῆς Δημοτικῆς. Περισσότερον ἀποτεινομένη εἰς τὰ ἀνώτερα κοινωνικὰ στρώματα προσελκύει κάπως τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Πολιτείας. Εἶμεθα ἀκόμη, τότε πολλοὺς μακρὰν — ὀλόκληρον δηλ. ἡ Ἐποχὴ μας — ἀπὸ τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεως περὶ τοῦ δημοκρατικοῦ χαρακτῆρος τῆς παιδείας καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης, ὅπως μὴ ὑπολείπεται σημαντικῶς τῆς κοινῆς μορφώσεως, τὸ ἐπίπεδον τῆς μορφώσεως τοῦ Λαοῦ. Ὁ Ἀναλφαβητισμὸς, εἰς ὃ ποσοστὸν θεβαίως ἀνήρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἐνεφανίζετο εἰς ἄλλους Λαοὺς, ἐξαιρέσει τῆς Ρωσίας, τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Πορτογαλίας, ἔνθα τὸ ποσοστὸν φοιτήσεως, εἰς τὴν κατωτέραν ἐκπαίδευσιν, ἦτο ἀκόμη μικρότερον τοῦ ἰδιοῦ μας.

Τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ προωρίζοντο διὰ τὴν ἐργασίαν, διὰ «τὰ γράμματα», τὰ εὐπορώτερα, βεβαίως, «ποῦ θὰ μπορούσαν ἀργότερα καὶ νὰ προχωρήσουν», ὅπως συνηθίζετο νὰ λέγεται τότε.

Ἡ Μέση Παιδεία ἐθεωρεῖτο ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας ἀνωτέρου βαθμοῦ μόρφωσις, ἀνεξαρτήτως τῆς παρουσίας Πανεπιστημίου.

Τὴν 21ην Νοεμβρίου τοῦ 1833 σημειοῦται ὁ πρῶτος νηπιώδης ἐν Ἑλλάδι σταθμὸς τῆς, διὰ τοῦ Διατάγματος τῆς Ἀντιβασιλείας «περὶ συστάσεως Ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ Γυμνασίου εἰς Ναύπλιον».

Σκοπὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου ὠρίζετο ἡ προπαρασκευὴ διὰ τὰ Γυμνάσια. Ἦτο τρόπον τινὰ Προγυμνάσιον, συγχρόνως ὅμως παρεῖχε καὶ αὐθύπαρκτον παιδείαν, ὡς πρῶτην βαθμίδα μορφώσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπαρκῆ, δι' ὅσους δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἀκολουθήσουν περαιτέρω Γυμνασιακὰς σπουδὰς.

Τοῦ Γυμνασίου σκοπός, ὠρίζετο διὰ τοῦ Διατάγματος «ἡ περαιτέρω ἀνάπτυξις τῆς εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα ἐκπαιδεύσεως καὶ ἡ προπαρασκευὴ τῶν μαθητῶν διὰ τὸ Πανεπιστήμιον».

Τοῦ πρώτου Γυμνασίου ἡ λειτουργία δὲν ὑπῆρξε θεβαίως, οὐδὲ αὐτὴ, ἡ πρέπουσα.

Ἡ ἀπουσία τοῦ καταλλήλου διδακτικοῦ προσωπικοῦ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ μεγάλα σφάλματα τῆς ἐγκερκίμενης ὕλης, δὲν ἐξησφάλιζαν τὴν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν εἰς σφάλας ἢ φυσικὸν νὰ ἀποβλέπη ἡ Μέση Παιδεία τοῦ Ἔθνους. Ὁ τρόπος διδασκαλίας τῶν Κλασσικῶν μαθημάτων, ὅστις δυστυχῶς — μὲ μικρὰς ἐξαιρέσεις — ἐπεκράτησε μέχρι τῶν ἡμε-

ρὼν μας, συνετέλεσεν εἰς βαθμὸν μέγαν, ὄχι μόνον νὰ μὴ ὑπηρετηθοῦν ὡς ἔδει οἱ σκοποὶ τῆς κλασσικῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ νὰ δημιουργηθοῦν ἐξ αἰτίας ἀκριβῶς κακῆς καὶ παρεξηγημένης διδασκαλίας, τόσαι πλάναι περὶ τὴν σημασίαν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν κλασσικῶν σπουδῶν, μέχρι τοῦ σημείου, ἢ βαθμιαίως ἀναπτυχθεῖσα ἀνάγκη ἀναπροσαρμογῆς τῆς ἐκπαιδύσεως εἰς τὰς συγχρόνους ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς, ἥτις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας προσέλαβε τὴν μορφήν καὶ τὴν ἔκτασιν προβλήματος, νὰ παρεξηγηθῇ καὶ μεταβληθῇ εἰς αἶτημα πλήρους καταργήσεως τῆς κλασσικῆς παιδείας, ὡς σχεδὸν ἦ καὶ ὄλοσχερῶς ἀχρήστου διὰ τὴν ἐποχὴν μας.

Ἄλλὰ περὶ τούτου εἰς τὰς ἐπομένας γραμμὰς, διότι εἴμεθα ἐξ ἐκείνων, οἵτινες πραγματικῶς ἀπὸ ἐτῶν ἐποποθετήσαμεν εἰς τὰς πρώτας γραμμὰς τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν πλήρη ἀναπροσαρμογὴν τῆς ἐκπαιδύσεως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν σταθερᾶς ἐνισχύσεως τῆς ἐπαγγελματικῆς τοιαύτης, διὰ τὴν ἀναγκαίαν στροφήν ἐνὸς μεγάλου τμήματος τῆς Ἑθνικῆς νεότητος, πρὸς αὐτὴν.

Οὐδέποτε ὅμως, συνεμερίσθημεν οἰανδήποτε πλάνην περὶ τῆς ἀπαξίας τοῦ Κλασικισμοῦ καὶ μάλιστα εἰς τὴν Χώραν, ἢ ὅποια δικαίως ὑπερφηανεύεται, διότι τὸν ἐγέννησε καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Κόσμον τὰς ὑψηλότερας μορφὰς του.

Ἡ Μέση παιδεία διὰ νὰ ἐξελιχθῇ καὶ αὐτὴ μέχρι τῶν σημερινῶν τῆς μορφῶν «ἐκὰκοπάθησεν» ἐπὶ ὀλοκλήρους δεκαετηρίδας. Ἀντιλήψεις ἐξ ἴσου πρὸς τὰς κρατούσας διὰ τὴν Δημοτικὴν Ἑκπαίδευσιν πεπλανημένοι, ἐλλείψεις καὶ ὀργάνωσις ὑποτυπώδης, τὴν ἐκράτησαν καθυστερημένην καὶ ἐν πολλοῖς «ἀλλοπρόσαλλον», ὥστε καὶ εἰς τὸν τομέα τοῦτον ἡ δημιουργικὴ ἀφύπνισις τοῦ Ἔθνους πολὺ βραδέως νὰ δώσῃ τὰ πρώτα αὐτῆς ἀποτελέσματα.

Ἡ προσωπικότης τοῦ μαθητοῦ τῆς Μέσης παιδείας δὲν ἐτύγγχανε πολλὰ καλλιτέρας μεταχειρίσεως ἢ εἰς τὰ κατώτερα στάδια τῆς Παιδείας. Ἡ περὶ αὐτῆς «παιδαγωγικὴ» ἀντίληψις, ἐμφανίζεται ἐξ ἴσου καθυστερημένη καὶ ἐν πολλοῖς αὐτόχρημα ἀντιανθρωπιστικὴ καὶ ἐξουθενωτικὴ τῶν φυσικῶν κλίσεων καὶ ἐνστίκτων τοῦ ἀτόμου, παραγνωριζομένης τῆς ἀληθοῦς σημασίας, οὐχὶ μόνον τῆς διανοητικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς παιδύσεως, τὴν ὅποیان τὸ Σχολεῖον ὀφείλει νὰ καλλιεργῇ μὲ ὑπομονήν, γνῶσιν καὶ σύστημα.

Ἡ τιμωρία ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν σωματικῶν κακώσεων καὶ τῶν ραβδισμῶν, κατέχει πάντοτε τὴν θέσιν τῆς εἰς τὰς ὑψηλότερας βαθμίδας τῆς «ἐπιστήμου» παιδαγωγικῆς. Μετριάζεται θεβαίως πως εἰς τὰ Γυμνάσια, λόγω τῆς φυσικῆς ἀντιδράσεως τῆς ἡλικίας πλέον τῶν μαθητῶν, ἐξ ἧς ἐδημιουργοῦντο καὶ θλιβεραὶ πολλακίς συνέπειαι διὰ τοὺς ραβδιστὰς διδασκάλους. Ἐν τούτοις καὶ ἐκεῖ τὰ κρούσματα δὲν εἶναι ὀλίγα. Ἄλλως, δὲν ἐξηγεῖται ἡ ἀνάγκη νὰ ἐπιληφθῇ καὶ ἐπισήμως τὸ Κράτος, τῶν περιπτώσεων τοιούτων ἀθαιρειῶν τῶν λειτουργῶν του, θεωρούντων ἴσως, ὅτι εὐρίσκονται εἰς μίαν συνεχῆ σκληρὰν μέχρι μίσους ἀντιδικίαν πρὸς τὰς νεαρὰς ὑπάρξεις, τῶν ὁποίων ἐκλήθησαν ἐν τούτοις νὰ διαμορφώσουν τὴν σκέψιν, τὴν ψυχὴν καὶ τὸ ἦθος.

Μία ἐγκύκλιος τῆς ἐποχῆς χαρακτηριστικῶς παρατηρεῖ: «Μετὰ μεγίστης δυσαρσεκείας πληροφοροῦμεθα, ὅτι τινὲς τῶν διδασκάλων, (Καθηγητῶν, διότι περὶ Γυμνασίων πρόκειται) παραβαίνοντες τὰ καθήκοντά των, μεταχειρίζονται κατὰ τῶν μαθητῶν των, τὴν ράβδον καὶ τὰς μαστιγώσεις, ἀντὶ τῶν παραιναιτικῶν λόγων τῶν ὠρισμένων, παρὰ τοῦ περὶ Γυμνασίων καὶ Ἑλληνικῶν Σχολείων Νόμου, σωφρονιστικῶν μέσων».

Ὡστε γίνεται λόγος ἐπίσημος καὶ περὶ σωφρονιστικῶν (;) μέσων! Δὲν ἐπρόκειτο δὲ ἀσφαλῶς περὶ σωφρονιστηρίων ἀνωμάλων παιδιῶν ἢ ἐξ ἄλλης αἰτίας ἐγκλειστῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Κράτους!

Ἀπὸ τοῦ 1880 καὶ μετέπειτα ἀρχίζει νὰ διαφαίνεται ἡ διάθεσις τοῦ Κράτους πρὸς μίαν βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν τῆς Μέσης Παιδείας. Ἐπιθεωρήσεις τακτικαί, συγκέντρωσις στατιστικῶν πληροφοριῶν, κάποια διάθεσις προγραμματισμοῦ, ἀναγνώρισις τῆς ἰδιαίτερας κοινωνικῆς ἀποστολῆς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς προσωπικότητος τῶν μαθητῶν, διὰ τὴν ἀνάγκην μίας ἰδιαζούσης πρὸς τὰς κλίσεις καὶ τὴν σύστασιν αὐτῆς μεταχειρίσεως.

Εἰς τὴν διαρρεύσαν ἑκατονταετίαν, τὴν ἀποκορύφωσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς Πολι-

τείας, εις τὴν ἄσκησιν ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς, περιλαμβάνει ἢ ἀπὸ τοῦ 1914 καὶ ἐντεῦθεν περίοδος.

Δὲν εἶναι τῆς παρουσίας ἢ ἀνάλυσιν τῶν πλεονεκτημάτων καὶ τῶν μειονεκτημάτων, ἐν πολλοῖς δε καὶ τῶν ὑπερβολῶν, τῆς «ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως», ἢ ὅποια ἐν συνεχείᾳ ἐπηκολούθησε καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐπεχειρήθη μία ριζικὴ ἀντιμετώπισις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προβλήματος τῆς Χώρας.

Σκοπὸς τῶν γραμμῶν τούτων, ἦτο νὰ καταδείξῃ μὲ χαρακτηριστικὰς τινὰς εἰκόνας, πόσον χαμηλὸν ἦτο μετὰ τὴν Ἐθνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας, τὸ ἐπίπεδον τῆς ὀργανώσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως, διὰ νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ κατάστασις αὐτῆς εἰς τοὺς χρόνους μας.

Ὅχι τὸ πού εὐρισκόμεθα, διότι τοῦτο ὑποπίπτει εἰς τὴν ἄμεσον πλέον ἀντίληψιν πάντων, ἀλλὰ, κυρίως, πῶς καὶ ἐκ τίνων σημείων ὀρρωμένη, ἔφθασεν εἰς τὸ σημερινὸν στάδιον ἐξελίξεως ἡ Ἐκπαίδευσις τῆς Χώρας.

Τιμὴ πάντοτε εἰς ἐκείνους, μὲ τὴν προσπάθειαν ἢ καὶ μὲ τὴν εὐθύνην τῶν ὁποίων, συνετελέσθη πραγματικὴ πρόοδος καὶ μία ἔξοδος ἀπὸ τὰ χαρακώματα τῆς ἀδραναίας, εἰς τὰ ὁποία εἶχεν ἀποτελεματώθῃ ἓνα θεμελιώδες πρόβλημα τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς.

Θὰ ἦτο ὅμως πλάνη ἀσυγχώρητος νὰ πιστευθῇ, ὅτι μία ἑκατονταετία περιλαμβάνει πρόοδον ὁμολῆν συντελουμένην μὲ τὰ μέσα τῆς Ἐποχῆς καὶ ἐν συγχρονισμῷ πάντοτε μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς. Ὅτι εἶναι ἀξία θαυμασμοῦ διὰ τὰ ἐπιτεύγματα τῆς, ἐνῶ ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι μόλις εἰς τὰς τελευταίας αὐτῆς δεκαετηρίδας, ἀνήκει ἡ τιμὴ μιᾶς πραγματικῆς ἐπαναστάσεως τῶν συνειδησῶν καὶ τῶν προσπαθειῶν, διὰ νὰ τοποθετηθῇ τὸ πρόβλημα ἐπὶ τῆς ὀρθῆς βάσεώς του, ἐνῶ πρότερον ἠγνοεῖτο καὶ ὡς τοιοῦτον.

Πλάνη ἀκόμη θὰ ἦτο, περισσώτερον ἀσυγχώρητος, νὰ πιστευθῇ, ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς Παιδείας καὶ μετὰ τὴν ἀκόμη δεκαετηρίδας, αἵτινες διέρρησαν ἀφ' ὅτου ἐκ νέου συνεπίχθημεν εἰς Κράτος, εὐρίσκεται σήμερον εἰς τὴν λύσιν του.

Τὸ αἶτημα μιᾶς πλήρους ἀναπροσαρμογῆς, πρὸς τὰς ἐνεστάσας συνθήκας τοῦ Ἔθνους, εἰς ὅτι, ἰδίᾳ ἀφορᾷ τὰς σημερινὰς ἀπαιτήσεις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἔθνους, ὑφίσταται πάντοτε ἐπιτακτικόν. Καὶ δὲν εὗρεν ἀκόμη τὴν ἀξίαν λύσιν του, διότι δὲν κατενοήθη ἀκόμη ἀξίως.

Ἡ «τελευταία λέξις» τοῦ Κράτους, ἢ ἐνσαρκωθείσα εἰς τὰ κατατεθέντα ἐκπαιδευτικὰ Νομοσχέδια, δὲν παρέχει οὐδεμίαν ἰκανοποίησιν, ὅτι ἀξίως ὄντως ἀντιμετωπίζεται δι' αὐτῶν, τὸ πρόβλημα. Δὲν γεννοῦν καὶ τὴν προσδοκίαν, ὅτι βελτιούμενα, ἠμποροῦν νὰ πραγματοποιήσων λύσεις, ἰκανὰς ν' ἀνταποκριθῶν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀναμφισβήτητον πρόθεσιν τῶν ἐμπνευστῶν καὶ εἰσηγητῶν των, ὅσον καὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας, νὰ δώσων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν των τὰς καλλιτέρας κατευθύνσεις.

Διότι μετὰ πείσματος ἠγνοήθησαν οἱ φύσει καὶ θέσει ἀρμοδιώτατοι τοῦ Τόπου παρὰγοντες, εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν προπαρασκευὴν τῶν λύσεων. Καὶ ἄνευ τούτων, οὐδέποτε, «οὐδὲν τῶν δέοντων ἐστὶ γενέσθαι».

Ἐν πολλοῖς μάλιστα προεκλήθη καὶ ἡ φυσικὴ καὶ δικαία τῶν ἀρμοδίων, ἐκ γνώσεως καὶ πείρας, ἀντίδρασις.

Ἡμεῖς, ὡς ἐν κατακλείδι τῶν γραμμῶν τούτων, θὰ παρατηρήσωμεν μόνον, ὅτι ἡ βασικὴ πλάνη τῆς Ἐποχῆς μας εἰς ὅτι, ἀφορᾷ τὰς εἰς ἐκπαίδευσιν ἀνάγκας τοῦ Τόπου, καὶ τοὺς τρόπους θεραπείας τῆς, ὠδήγησε, μόνον εἰς ὑπερβολάς.

Διότι, ὑπερβολὴ εἶναι ἡ ὑπερφύρωσις τῆς ἐκπαιδεύσεως διὰ τοῦ κλασσικοῦ προγράμματος διδασκαλίας, καὶ ἡ ἀπουσία ἀκόμη εἰς τὴν Χώραν μας μιᾶς ρωμαλέας, ἄριστα ὀργανωμένης, ἀποκλειστικῆς, ἰδίας, ἐπαγγελματικῆς, οἰκονομοτεχνικῆς καὶ ἐμπορικῆς παιδείας, ἰκανῆς νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ οἰκονομικοῦ βίου καὶ νὰ πλαισιώσῃ διὰ τῶν καταλλήλων στελεχῶν, τοὺς τομεῖς ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας του.

Διότι, ἡ Χώρα, ὡς ὀρθῶς ἐτονίσθη καὶ ἀπὸ ἐπισημοτάτων χηλεύων, δὲν πάσχει ἀπὸ ἔλλειψιν προγραμματισμῶν, ἀλλὰ στέρησιν στελεχῶν ἀξίων καὶ κινήσων τὰ παραγωγικὰ τῆς ἔργα καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς ἐν γένει παραγωγικῆς προσπάθειάς τῆς.

Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς παιδείας πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς τωνώσεως, τῆς δημιουργίας ἀκριβέστερον εἶπειν, τῶν ἐπαγγελματικῶν τῆς τομέων, ὠδήγησεν ὡς προβολὴ ἀνάγκης καὶ αἰτήματος, εἰς τὴν ἑτέραν ὑπεροχὴν, τῶν ἀφορισμῶν ἐναντίον τοῦ κλασικισμοῦ καὶ τῆς παιδείας του! Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ δημαγωγία τῆς προχειρολογίας, κάποια ἀμφιδόλου ἐλικρινείας «κοσμοθεωρητικῆ» δῆθεν τοποθέτησις καὶ πρὸ παντὸς ἡ εὐχέρεια τὴν ὅποιαν παρέχουν πάντοτε αἱ ἀπόλυτοι καὶ ἀδιάλλακτοι λύσεις, διότι δὲν ἔχουν ἀνάγκην, οὔτε σπουδῆς πολλῆς, οὔτε συστηματικῆς προετοιμασίας. Τὸ πρόβλημα τῆς Ἑθνικῆς Ἐκπαιδεύσεως εἶναι δεσμός Γόρδιος μὲν εἰς τὴν δέσιν του, οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς τὴν λύσιν του. Δὲν ἀποκόπτεται. Πρέπει ἡμέρας νὰ λυθῇ. Καὶ ἡ περιφρόνησις τῆς Κλασσικῆς παιδείας διὰ τῆς ἐπιχειρουμένης νομοθετικῆς λύσεως τῆς μικτῆς ἐκπαιδεύσεως, τῶν μικτῶν Γυμνασίων, συγκερασμένου προγράμματος, δὲν λύει, ἀλλὰ ἐπιτείνει τὸ πρόβλημα.

Λύσις τοῦ προβλήματος εἶναι σαφῶς νὰ διαχωρισθῇ καὶ οὐχὶ ἀσαφῶς νὰ συγχυθῇ ἡ Ἐκπαίδευσις τοῦ Τόπου.

Ὁρθότατα ἐτοπίσθη παρὰ τοῦ ἐπισήμου ἐκπροσώπου τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου, ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τῆς πραγματικῆς ἀνάγκης νὰ περιορισθοῦν τὰ κλασσικὰ Γυμνάσια, δὲν πρέπει νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν πλήρη καὶ οὐσιαστικὴν ἐξαφάνισιν των.

Ἡ κλασσικὴ παιδεία δὲν ἐπιδέχεται νοθείας καὶ προσμίξεις. Τὴν περιορίζει τὸ Ἔθνος εἰς ἕκτασιν διδασχῆς, κατὰ τὰς ἀνάγκας του. Τὴν σέβεται ὅμως καὶ τὴν διατηρεῖ ὡς ἔ-
χ ε ι, εἰς ὅσῃν ἕκτασιν ὑποδεικνύουν τὰ συμφέροντα τῶν στιγμῶν.

Συγχρονισμός τῆς ἐκπαιδεύσεως, εἶναι ἡ ὀργάνωσις αὐτῆς μὲ τὴν ἀκριβῆ μέτρησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ παρόντος. Περιορισμός διὰ τοῦτο τῶν Κλασσικῶν Γυμνασίων, ὅσα ὅμως μένουν, θὰ παραμείνουν τοιαῦτα.

Ταῦτα διὰ τοὺς εἰσηγούμενους τὰς προσμίξεις τῶν γνώσεων καὶ τὴν σύγχυσιν τῆς παιδείας.

Διὰ τοὺς ὑποστηρίζοντας τὴν θέσιν τῆς ἀπαξίας τοῦ κλασικισμοῦ, δὲν νομίζομεν ὅτι ἡ ἀντίκρουσις περιέχει δυσκολίαν. Ἡ ἀπάντησις εἶναι καὶ ἐπιβεβλημένη καὶ εὐκόλος.

Καὶ εἰς τὰς παρούσας γραμμὰς τὴν δίδομεν ἡμεῖς, ἀκριβῶς, οἱ ὑπέρμαχοι τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Χώρας, «οἰκονομοτεχνικοὶ» καὶ εἰς τοὺς τίτλους σπουδῶν καὶ εἰς τὴν πράξιν τῆς ἐπαγγελματικῆς ζωῆς, «θέσει» διὰ τοῦτο ἀντίπαλοι τοῦ κλασικισμοῦ, μὲ τὴν σύγχρονον περὶ αὐτοῦ ἀντίληψιν. Κηρύσσομεν λοιπὸν τὸν σεβασμὸν του εἰς τὴν φύσιν του καὶ εἰς τὴν ἀξίαν τῆς διδασχῆς του καὶ ὑποστηρίζομεν, οὐχὶ τὴν νοθείαν του, ἀλλὰ τὸν περιορισμὸν του.

Καὶ θὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ σπουδὴ τῆς Κλασσικῆς Ἀρχαιότητος ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον τῆς ὑψηλοτέρας πνευματικῆς ἐνεργείας. Μορφοῦται δι' αὐτῆς ἡ ἀνθρωπίνη συνειδησις διὰ νὰ κατανοῇ τὰ μεγάλα καὶ νὰ ὑψοῦται πρὸς αὐτά! Εἶναι πηγὴ καὶ πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτόμου.

Ὁ κλασικισμὸς μορφώνει τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἀξίαν ἠθικὴν καθ' ἑαυτὸν καὶ ἡ ἀναστροφή πρὸς αὐτόν, καλλιεργεῖ τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν χάριν τῆς Σκέψεως καὶ τοῦ Αἰσθήματος, καὶ δι' αὐτῶν ὀδηγεῖ εἰς τὸν ὑψηλότερον Ἰδεαλισμὸν.

Ἡ παιδεία του, οἰκοδομεῖ καὶ στερεώνει τὰς ἀρετὰς τῆς ὑγιούς προσωπικότητος καὶ εἰς τὰς νεανικὰς ψυχὰς ἐμπνέει τὴν πίστιν εἰς αὐτάς.

Ἡ τιμὴ, ἡ ἀνδρεία, ἡ φιλοπατρία, τὸ ἦθος, ἡ φιλαλληλία, ἡ πίστις, ἡ εὐγενὴς ἀμιλλα καὶ ἡ φιλοπρωτία, εἶναι αἱ μεγάλα ἀρετὰ τῆς κλασσικῆς διδασκαλίας.

Ὁλόκληρος ὁ πνευματικὸς βίος τῶν προγόνων τοῦ Ἑθνους διακατέχεται ὑπὸ τῶν Ἀρχῶν τούτων. Κυριαρχεῖ εἰς τὸν Κλασσικὸν μας πολιτισμὸν, ἡ Ἰδέα τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου, ὅστις κινεῖται καὶ προάγεται ὡς ἐλευθέρη προσωπικότης, κυρία καὶ αὐτόνομος.

Ἐμπνέει τὰς μεγάλας πράξεις καὶ τὰ ὑψηλὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος, ὡς τὴν μόνην ἀληθῆ σχέσηιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν Θεότητα, διδάσκει καὶ καλλιεργεῖ ὡς φυσικὴν τὴν προσπάθειαν τοῦ ἀνθρώπου νὰ καθυποτάξῃ καὶ ἀξιοποιήσῃ ὑπὲρ τῶν σκοπῶν τῆς ζωῆς, τὰς πέραν αὐτῆς Δυνάμεις.

Ἄντὶ τῆς ὑποταγῆς εἰς τὴν Ὑλιν, διδάσκει ἡ κλασσικὴ Παιδεία τὴν κυριαρχίαν ἐπ'

σίασεν οὐτε ὁ ἀρχαῖος Κόσμος, οὐτε ὁ Χριστιανισμὸς τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ μία τὸν μεσαίωνα ἀκμάσασα Τουρκικὴ φυλὴ, οἱ Σελτζουκίδαι Τούρκοι!

Κολοσσὸς σκέψεως καὶ ἱστοριογραφικῆς δεινότητος, ἦθος Ἑλληνικοῦ, κρίσεως καὶ φιλοπατρίας, ὁ Κων)νος Παπαρρηγόπουλος, ὑποπίπτει ὅμως εἰς κρίσιμον σφάλμα ἱστορικῆς ἀκριβείας, μεθόδου ἀκόμη καὶ φιλοσοφίας τῆς Ἱστορίας, προφανῶς ἐκ μειωμένης καὶ ἀτελοῦς μνήσεως του εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Κλασικισμὸν. Ἄλλως, δὲν ἐξηγεῖται, ὅτι δὲν ἐθαμβώθη ἀπὸ τὰς ἀστραπὰς τοῦ κάλλους τῆς Ἑλληνικῆς Σκέψεως εἰς τοὺς Χρόνους τῆς Ἀκμῆς, ὥστε ἄλλως νὰ κρίνη περὶ τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τὸν ὁποῖον ἐξέφρασεν ὁ Πλάτων, «πνεῦμα ὑπερκόσμιον — ὡς ἐκήρυξεν ὁ Φρειδερίκος Νίτσε — καταδεχθὲν νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Γῆν, διὰ νὰ παραμείνῃ ὀλίγον εἰς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα»!

Ἡ κλασσικὴ παιδεία εἶναι εἰς τὴν φύσιν τῆς υπάρξεως τοῦ ἔθνισμοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀρρήκτως συνδέεται μετ' αὐτοῦ, ὥστε οὐδεὶς ποτὲ νὰ τολμήσῃ τὴν προσβολὴν τῆς θέσεως, ἢν δικαιοματικῶς κατέχει εἰς τὰς Ἑλληνικὰς Σπουδὰς.

Εὐχαρίστως τὸ κηρύσσομεν ἡμεῖς, ζωηροὶ καὶ παλαιοὶ ὑπέρμαχοι τῆς ἀναπροσαρμογῆς τῆς ἐκπαιδεύσεως πρὸς τὰς σημερινὰς ἀπαιτήσεις τοῦ βίου.

Ὅχι ὡς ὁμολογίαν πλάνης, διότι οὐδέποτε ἐκ παρεξηγήσεως ἐτάχθημεν πρὸς τὸ μέρος τοιούτων ὑπερβολῶν, ἀλλὰ ὡς ὑποστηρικταὶ ἐνὸς φυσικοῦ καὶ λογικοῦ διὰ τὰς περιστάσεις διαχωρισμοῦ τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἵνα μὴ εἶναι αὕτη μονομερῆς καὶ πρὸς ἓνα τομέα μόνον, ἀλλὰ ὑπηρετῆ καὶ τὰς καθ' ἡμέραν ἀνάγκας τοῦ βίου, διὰ τῆς καταλλήλου ἀγωγῆς ἐνὸς μεγάλου τμήματος τῆς μάζης τῆς Ἐθνικῆς Νεότητος, εἰς τὰ πεδία τῶν θετικῶν γνῶσεων, τῆς οἰκονομοτεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Τὸν διαχωρισμὸν τοῦτον, ἀντὶ τῆς «συγκερασμένης» καὶ μικτῆς παιδείας, ἐπιβάλλοντες διὰ καταλλήλων νομοθετικῶν μέτρων, θὰ ὑπηρετήσωμεν τὴν Ἑλληνικὴν Παιδείαν, μὲ πραγματικὴν κατανόησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ Ἔθνους.

Καὶ θὰ δημιουργήσωμεν ἀληθῆ ἀφετηρίαν νέας ἐξορμήσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως πρὸς τὴν κατευθύνσιν θετικῆς καὶ ζωτικῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ συγχρόνου Ἑλληνικοῦ βίου.

Ἀξίως δὲ πρὸς τὰς Στιγμὰς κατευθύνοντες πάντοτε τὴν παιδείαν τοῦ Ἔθνους, ὑπηρετοῦμεν αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐλευθέρως ζωῆς του.

Διότι ὀρθῶς ἐκηρύχθη, ὅτι καὶ τοῦ καλλιτέρου Στρατοῦ, καλλίτερος φρουρὸς τῆς Ἐλευθερίας, εἶναι ἡ Παιδεία.